

Beroepsopleidingen jeugd(gezondheids)zorg onderzocht

Aandacht voor huiselijk geweld in opleidingen

Huiselijk geweld is een omvangrijk probleem in ons land. Professionals werkzaam in de (jeugd)gezondheidszorg en jeugdzorg spelen een belangrijke rol bij het signaleren van deze problematiek. Uit onderzoek van TNO, Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut onder beroepsopleidingen blijkt dat er nog niet in alle opleidingen structureel en in samenhang onderwijs over huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling wordt aangeboden.

Professionals werkzaam in de (jeugd)gezondheidszorg en jeugdzorg spelen een belangrijke rol bij het signaleren van huiselijk geweld, seksueel geweld en kindermishandeling. In een brede integrale aanpak en preventie van deze problematiek is aandacht hiervoor in de opleiding van professionals onmisbaar.

In opdracht van de Directie Emancipatie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (maakte voorheen deel uit van Min. SZW) heeft TNO eind 2006 in samenwerking met Movisie en het Nederlands Jeugdinstituut geïnventariseerd hoe er in beroepsopleidingen aandacht wordt besteed aan deze problematiek. Gekozen is voor opleidingen gericht op een aantal beroepen die te maken kunnen krijgen met jeugdigen tot 12 jaar.

Het onderzoek

Er is een vragenlijst ontwikkeld en uitgezet bij 211 beroepsopleidingen, verspreid over het land. De overall respons was 37%, bij sommige groepen opleidingen 100% (verloskunde, jeugddarts, huisarts en sociaal verpleegkundige). Non-respons bleek vooral ingegeven door tijdsdruk bij medewerkers en schaalgrootte van opleidingen zoals ROC's. Er is geen verband aangetoond met het al of niet aandacht besteden aan geweldsproblematiek in de opleiding. Daarnaast zijn waar mogelijk de beroepsprofielen van diverse beroepsgroepen geanalyseerd.

Onderzochte opleidingen van beroepsgroepen:

- Verloskundigen
- Gynaecologen
- Kraamverzorgenden
- Kinderartsen
- Jeugdartsen
- Sociaal verpleegkundigen
- Huisartsen
- Artsen en verpleegkundigen spoedeisende hulp
- Kinderopvang
- Opvoedingsondersteuning
- Jeugdzorg

RESULTATEN

Beroepsopleidingen kinderopvang, opvoedingsondersteuning, jeugdzorg

Meer dan in de medische opleidingen is in deze groep opleidingen aandacht voor geweldsproblematiek achter de voordeur. De aandacht voor huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling is bij de helft (HBO Pedagogiek en Social Work) tot driekwart van de respondenten (MBO-SPW) min of meer structureel. Bij deze opleidingen is er sprake van modules op het gebied van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. In de andere gevallen is de aandacht voor de thema's incidenteel.

Accent op kindermishandeling

Het accent ligt op kindermishandeling, maar niet kinderen die getuige zijn (geweest) van partnergeweld. Het leren bespreekbaar maken van de problematiek krijgt vaker in HBO-opleidingen dan in MBO-opleidingen de aandacht. De HBO-ers zeggen in de stages 'handelingsverlegenheid' te ervaren.

Aandacht voor etniciteit

Etniciteit en intercultureel werken heeft in deze groep beroepsopleidingen meer dan in de medische beroepsopleidingen de aandacht. Eerwraak en meisjesbesnijdenis blijven echter onderbelicht. Het thema etniciteit in relatie tot huiselijk geweld raakt vaak ook studenten zelf wanneer zij van allochtone afkomst zijn.

Behoeft aan ondersteuning

Hoewel veel afhangt van de affiniteit en inzet van de individuele docent en van casuïstiek in de stages van studenten, beamen zij vaker dan in de medische beroepen het onderwerp belangrijk te vinden. Docenten ervaren de complexiteit van het thema echter als lastig en hebben behoefte aan ondersteuning. Veranderingen in het onderwijs, zoals schaalvergroting en reorganisaties, zetten dit onder druk. De respondenten pleiten voor structureel en kwalitatief goed onderwijs op het gebied van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling; onder andere door verankering in de beroepsprofielen en eindtermen van de opleiding.

Medische beroepsopleidingen

In de meeste beroepsopleidingen voor de (jeugd)gezondheidszorg wordt in enige mate aandacht besteed aan huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. Bij de helft van de opleidingen op een min of meer structurele manier; bij de andere helft is dat incidenteel.

Ad hoc aandacht

Het onderwijs over huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling wordt meestal op een ad hoc basis georganiseerd en ligt niet vast in het curriculum. Er is geen sprake van een samenhangend aanbod door de opleidingsjaren heen. De aandacht voor het onderwerp hangt vooral af van interesse bij de docent, van vragen van studenten en

van voorkomende casuïstiek bij artsen. De tijd die besteed wordt aan het thema lijkt gering. De beroepsprofielen voor kinderarts en jeugdarts noemen bijvoorbeeld respectievelijk zestien en acht uur cursorisch onderwijs over kindermishandeling. Er wordt weinig gebruik gemaakt van ondersteunende lesmaterialen.

Vaker aandacht voor kindermishandeling

Over het geheel genomen wordt er relatief vaker aandacht besteed aan kindermishandeling dan aan huiselijk en seksueel geweld. Ook is er verschil tussen opleidingen die zich sec richten op het werken met jeugdigen en opleidingen die zich ook of alleen richten op zorg aan volwassenen. Bij de volwassenengerichte opleidingen is er minder aandacht voor kindermishandeling, seksueel en huiselijk geweld dan bij de jeugdgerichte opleidingen.

Aandacht voor etniciteit

De meeste opleidingen die al dan niet structureel aandacht hebben voor geweldsproblematiek, hebben ook aandacht voor etniciteit in relatie tot huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. Daarbij gaat het vooral om maagdelijkheid, meisjesbesnijdenis en soms om eengerelateerd geweld. Het thema 'kinderen die getuige zijn (geweest) van partnergeweld' krijgt in deze groep beroepsopleidingen relatief weinig aandacht.

De kinderarts, jeugdarts en sociaal- en jeugdverpleegkundige

De opleidingen kindergeneeskunde, arts maatschappij en gezondheid (profiel jeugdarts) en sociaal- en jeugdverpleegkundigen besteden vaker dan de andere medische opleidingen aandacht aan kindermishandeling. Het onderwijs is vooral gericht op het herkennen van lichamelijke signalen, waaronder ook meisjesbesnijdenis (bij kindergeneeskunde en jeugdgezondheidszorg). Voor

kinderen die getuige zijn (geweest) van partnergeweld is in de artsen-opleidingen naar verhouding weinig aandacht. De opleidingen voor sociaal- en jeugdverpleegkundigen besteden hier als enige expliciet aandacht aan. Daarentegen besteden deze laatste weer geen aandacht aan seksueel geweld. In reactie op de vragenlijst willen men dit wel meer gaan doen.

De gynaecoloog

In de opleidingen gynaecologie is er nauwelijks of ad hoc aandacht voor huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. De minste aandacht gaat uit naar kindermishandeling, waaronder seksueel geweld tegen kinderen en het getuige zijn (geweest) van partner- en seksueel geweld. Het beroepsprofiel voor gynaecologen heeft geen aandacht voor kindermishandeling en maakt geen onderscheid tussen seksueel geweld in het publieke en private domein.

De huisarts

In de huisartsenopleidingen is er vooral aandacht voor kindermishandeling en minder voor huiselijk en seksueel geweld. Daarnaast is er geringe aandacht voor sekseverschillen en etniciteit en amper voor specifieke doelgroepen zoals kinderen die getuige zijn (geweest) van huiselijk geweld. Er is bij de meeste opleidingen geen sprake van een structureel aanbod door de opleidingsjaren heen. Enerzijds wordt dit veroorzaakt door een vol curriculum. Anderzijds heeft dit te maken met het ervaringsgerichte leren: als de artsen het probleem in de praktijk niet signaleren, komt het niet aan de orde bij casuïstiekbesprekingen. Dit geldt voor meerdere opleidingen die werken met een ervaringsgericht leersysteem. Men gaat er vanuit dat het onderwerp in de basisopleiding geneeskunde voldoende aan bod is gekomen. Bij bijna alle medische specialisaties en bij de

beroepsprofielen van medisch specialisten wordt voor deze problematiek verwezen naar de basisopleiding geneeskunde. In welke mate er in de basisopleiding aandacht voor is, is echter onduidelijk. Dat is in deze inventarisatie niet meegenomen.

De arts en verpleegkundige spoedeisende hulp

Door de hoge non-repons is er onvoldoende zicht op de stand van zaken bij de opleidingen voor artsen en verpleegkundigen spoedeisende hulp (SEH). Als er aandacht is voor de onderzochte onderwerpen dan is dit vooral voor kindermishandeling. Het zogenaamde SPUTOVAMO-formulier dat in sommige SEH-posten van ziekenhuizen wordt gebruikt om kindermishandeling te signaleren, wordt vrijwel niet genoemd door de onderzochte beroepsopleidingen. Er is weinig aandacht voor sekseverschillen, etniciteit en specifieke groepen zoals kinderen die getuige zijn (geweest) van partnergeweld.

De verloskundige

De meeste academies verloskunde hebben enkele losse modules op het gebied van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling. Het bespreekbaar maken van geweld in intercultureel perspectief en geprotocolleerd samenwerken met andere disciplines hebben geringe aandacht. In het recente profiel voor verloskundigen is er veel aandacht voor de psychosociale kant van bevallen, meer dan bij de verloskunde academies in de praktijk.

De kraamverzorgende

Tweederde van de ROC's met een traject kraamverzorgende zegt structureel aandacht te hebben (modules aan te bieden) voor met name kindermishandeling en huiselijk geweld en in mindere mate voor seksueel geweld. Kinderen die getuige zijn (geweest) van partnergeweld komt als thema minder aan bod. Vooral bij de ROC's is de aandacht voor het thema afhankelijk van de affiniteit bij docenten en de inbreng van studenten. Er is behoefte aan ondersteuning.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Opnemen in beroepsprofielen

Kennis en vaardigheden met betrekking tot de problematiek van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling, en het werken in intercultureel perspectief zijn zelden expliciet opgenomen in de beroeps(competentie)profielen. Om te bevorderen dat er structureel aandacht aan de geweldsonderwerpen wordt besteed, zowel in de beroepsopleidingen als in de beroepspraktijk, dienen deze competenties expliciet te worden opgenomen in de profielen van alle beroepen die te maken hebben of kunnen krijgen met jeugdigen. Daarbij is het belangrijk om de competentie-eisen meer af te stemmen op de uiteindelijke werkvelden en beroepspraktijk dan alleen op de specifieke professie.

Structureel en samenhangend

Er is dringend een structureel en samenhangend aanbod nodig op het gebied van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling dat een vast onderdeel van de curricula vormt. Er moet dan wel draagvlak bij het management van de opleidingen zijn. Door voortdurende veranderingen in het onderwijs lijkt dit bij HBO- en MBO-opleidingen (kraamverzorging, jeugdzorg, opvoedingsondersteuning en kinderopvang) meer dan bij de universitaire opleidingen, onder druk te staan. Men lijkt soms meer bezig met de organisatie dan de inhoud.

Aandacht voor sekse en etniciteit

In het bijzonder is er aandacht nodig voor de thema's sekse en etniciteit in relatie tot geweldsproblematiek en voor kinderen die getuige zijn (geweest) van huiselijk geweld. Ook de competenties verdienen meer aandacht, zoals het omgaan met de eigen normen en waarden; het bespreekbaar maken; en de dilemma's omtrent het beroepsgeheim bij vermoedens van huiselijk geweld.

Onbelicht is tot slot de aandacht voor studenten die zelf slachtoffer zijn (geweest) van een vorm van geweld en de veiligheidsrisico's bij de beroepsuitoefening.

Toegankelijke lesmethoden

Docenten hebben behoefte aan eenvoudig toegankelijke kennis en lesmethoden. Van belang is samen met opleidingen een continue actuele ondersteuning te ontwikkelen, bijvoorbeeld door het aanbieden van vraagbaak, onderlinge kennisuitwisseling, deskundigheidsbevordering en nascholing, maatwerk modules en ondersteunende materialen.

Ketensamenwerking

In de aanpak en preventie van huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling wordt steeds meer met samenwerkingsprotocollen in ketens van diverse instellingen en disciplines gewerkt. Het is van belang om toekomstige professionals hier op voor te bereiden en een verdere samenwerking met andere disciplines te bevorderen, onder meer door de ontwikkeling van ketenprotocollen.

Andere beroepsopleidingen

Onderwijs over huiselijk en seksueel geweld en kindermishandeling zou reeds in de basisopleiding geneeskunde een prominente plek moeten innemen. Nader onderzoek is nodig bij de universiteiten met een faculteit algemene geneeskunde. Daarnaast zijn er ook andere beroepsopleidingen die een belangrijke rol hebben in de signalering van geweld. Te denken valt aan tandartsen (en -assistenten), pedagogen, psychologen, algemeen maatschappelijk werkenden, opleiding voor assisterende in de gezondheidszorg (MBO opleiding AG) en Verzorging en verpleging (MBO opleiding V&V). Ook vormt de groep (basisschool)leerkrachten (PABO-studenten) een belangrijke, grote groep professionals die de problematiek tijdig kunnen signaleren.

TNO Kwaliteit van Leven

TNO Kwaliteit van Leven is een dienstverlenende organisatie voor bedrijfsleven, zorg en overheid. Wij brengen innovaties tot stand, gericht op verbetering van gezondheid en menselijk functioneren door multidisciplinair onderzoek en advies. Samen met onze klanten vertalen wij nieuwe kennis in praktische toepassingen.

TNO Kwaliteit van Leven onderscheidt haar activiteiten op de volgende terreinen: Arbeid, Chemie, Innovation Policy, Preventie en Zorg, Pharma en Voeding.

Preventie en Zorg werkt samen met publieke en private opdrachtgevers aan vernieuwingen en creatieve oplossingen om betaalbare en kwalitatief goede zorg bereikbaar te houden. Onze activiteiten richten zich dan ook op het monitoren van gezondheid en leefstijl, het bestuderen van determinanten van gezondheid, en het ontwikkelen, implementeren en evalueren van interventies.

Preventie en Zorg
Wassenaarseweg 56
Postbus 2215
2301 CE Leiden

Dineke Korfker
E dineke.korfker@tno.nl

Remy Vink
E remy.vink@tno.nl

T 071 518 18 18
www.tno.nl/zorg

TNO | Kennis voor zaken

